

Muzyka w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach: źródła, repertuar, konteksty

W polskiej kulturze utrwalił się stereotyp rycerza zakonu krzyżackiego: ekspansywnego najeźdźcy, bezwzględnie zniewalającego podbite ziemie. Jest to jednakże obraz jednostronny, widziany z perspektywy historycznych krzywd, których doznały ze strony zakonu Królestwo Polskie i Wielkie Księstwo Litewskie. Krzyżacy stworzyli sprawne państwo, w którym nie zabrakło miejsca na sztukę, literaturę i muzykę, chociaż o tej ostatniej wiadomo wyjątkowo niewiele. Celem projektu jest wypełnienie znacznej luki w dotychczasowych badaniach i systematyczne przyjrzenie się kulturze muzycznej państwa zakonu krzyżackiego Prusach. Ze względu na stan zachowania źródeł w centrum uwagi znalazły się zachodnie tereny tego państwa, zwłaszcza Gdańsk i ziemia chełmińska.

Celem projektu jest próba uchwycenia specyfiki kultury muzycznej państwa zakonu krzyżackiego, zadanie sobie pytania, na ile wynikała ona ze szczególnego charakteru tego państwa, jego organizacji, celów politycznych i ideologicznych. Specyfikę tę można dostrzec na różnych polach: w rozwiniętym kulcie Najświętszej Marii Panny jako patronki zakonu i państwa zakonnego, w kultywowaniu kultury rycerskiej, współtworzonej przez muzyków przyjeżdżających do Prus z całej Europy, a także w mieszaniu się różnych kultur, w tym niemieckiej i polskiej. Widać ją w muzyce zapisanej w antyfonarzach i graduałach, służących sprawowaniu liturgii, a także w kompozycjach, wykonywanych poza kościołem, które służyły dewocji i rozrywce. Przebija to również z dokumentów, rachunków i kronik, gdzie wspomina się o muzyce i wykonujących ją muzykach.

Studiując różnego rodzaju źródła można się dowiedzieć o muzyce, która rozbrzmiewała w kościele Mariackim w Gdańsku, w którym tradycje krzyżackie utrzymywano nawet wtedy, gdy miasto znalazło się w Królestwie Polskim. Można również dowiedzieć się o odwiedzających Malbork minnesingerach – Hugonie von Montfort i Oswaldzie von Wolkenstein, a także o najwybitniejszym kompozytorze XIV wieku – Guillaume de Machaut, który przybył do Prus jako sekretarz króla czeskiego. Malbork, Gdańsk i Elbląg jawią się jako ważne miejsca uprawiania muzyki, gdzie nie tylko śpiewano nabożne antyfony i pieśni do Najświętszej Marii Panny, ale również grano na lutniach, fidelach i szalamajach. W wyniku poszukiwań i analiz część tej muzyki można wydobyć z dawnych rękopisów, pogłębiając naszą wiedzę o przeszłości kulturalnej tych ziem.